

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2025-4-6>

УДК 331.556.4:338.2

JEL F22, J61, O15

Н. Г. Міценко

доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки

Львівського торговельно-економічного університету, м. Львів

e-mail: talami1412@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0337-8346>

І. П. Мішук

доктор економічних наук, професор, професор кафедри

підприємництва, торгівлі та логістики Львівського

торговельно-економічного університету, м. Львів

e-mail: igmislog@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5661-0164>

МІГРАЦІЯ ТА МІГРАЦІЙНИЙ КАПІТАЛ: ПРОЄКЦІЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

За результатами моніторингових звітів і рейтингування Індексу сталого розвитку SDG проаналізовано рух України на шляху імплементації ЦСР. Досліджено міграцію як невід'ємну частину сталого розвитку, особливості реалізації ЦСР крізь призму міграційних процесів. Обґрунтовано відмінності трудової та воєнної міграції. Досліджено вплив міграції на особливості реалізації ЦСР 1, ЦСР 3, ЦСР 4 в довоєнний період та в умовах війни. Підтверджено роль міграційного капіталу у фінансовій та інтелектуальній формі в сталому розвитку, розглянуто можливості його залучення. Спрогнозовано формування міграційних потоків у повоєнний період. Обґрунтовано необхідність диференціації державної політики для досягнення ЦСР стосовно наявних і потенційних мігрантів за такими напрямками: створення умов для повернення мігрантів; утримання в країні трудових ресурсів; співпраця з діаспорою, міжнародними організаціями та країнами-реципієнтами; робота з потенційними мігрантами. Подальших досліджень потребує забезпечення ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання» як передумови реінтеграції мігрантів, а також соціальна форма міграційного капіталу в контексті реалізації ЦСР 5 «Гендерна рівність», ЦСР 10 «Скорочення нерівності».

Ключові слова: цілі сталого розвитку, трудова міграція, вимушена міграція, міграційний капітал, грошові перекази мігрантів, державна політика.

Mitsenko N. H., Mishchuk I. P. MIGRATION AND MIGRATION CAPITAL: SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS PERSPECTIVE

The article provides a retrospective analysis of Ukraine's movement towards implementing the SDGs into its policy documents and regulatory acts, as well as achievements during the pre-war period, according to monitoring reports. Using the SDG Index, it presents Ukraine's progress in achieving the SDGs between 2016 and 2025. Migration is investigated as an integral part of sustainable development under conditions of globalization. The specific features of SDG implementation in Ukraine are examined in the context of migration processes with an emphasis on demographic, economic, and socio-political consequences. The differences between labor migration and forced, war-induced migration are substantiated based on motivating factors, gender and age structure, professional composition, migrants' educational levels, and the choice of host country. The article demonstrates that the intensification of migration processes with the onset of the war has caused various challenges and threats to achieving the SDGs related to human capital development, as well as the need to address new national migration management tasks. The influence of migration processes on the specifics of implementing SDG 1, SDG 3, and SDG 4 in Ukraine is investigated during the pre-war period and under conditions of forced war migration. The significant role of migration capital in financial and intellectual forms in promoting sustainable economic development is confirmed, and opportunities for its attraction are considered. The authors forecast new multi-directional migration flows in the post-war period: the repatriation of Ukrainian refugees; the departure of the working-age population for family reunification abroad; the departure of young people who do not see prospects for development and decent living conditions in post-war Ukraine. The article substantiates the necessity for differentiated state policy to achieve the SDGs with regard to existing and potential migrants in the following areas: creating conditions for the return of forced migrants; retaining labor resources in Ukraine; cooperating with the diaspora, international organizations, and host countries of Ukrainian migrants to guarantee their support and creating voluntary return programs; actively working with potential migrants. Ensuring the achievement of SDG 8 as one of the prerequisites for migrant reintegration and sustainable economic development in the post-war period requires further research. The role of social migration capital and migration experience in social adaptation, the restoration of migrants' social ties, and the implementation of SDG 5 and SDG 10 in Ukraine also requires further study.

Keywords: sustainable development goals, labor migration, forced migration, migration capital, migrant remittances, state policy.

Формулювання проблеми. У 2015 р. Саміт ООН зі сталого розвитку в підсумковому документі «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» проголосив 17 ЦСР для вирішення глобальних проблем людства. Україна підтримала концепцію сталого розвитку у Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», адаптувала проголошені ООН глобальні ЦСР та представила дороговкази (86 завдань) досягнення їх у доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [1]. У 2019 р. Указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» ЦСР були визначені як орієнтири для розроблення проєктів нормативно-правових актів для забезпечення збалансованості економічних, соціальних та екологічних аспектів сталого розвитку країни і надалі враховувалися в Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки (2020 р.), Стратегії національної безпеки України (2020 р.), Національній економічній стратегії на період до 2030 року (2021 р.), Національній стратегії у сфері прав людини (2021 р.), Стратегії зовнішньополітичної діяльності України (2021 р.), Енергетичній стратегії України на період до 2050 року (2023 р.), Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року (2024 р.), Стратегії запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку (2024 р.) та інших документах. На сайті Державної служби статистики України була створена система моніторингу досягнення ЦСР в розрізі індикаторів.

У 2019 р. Україна представила моніторинговий звіт «ЦСР: Україна», Моніторинговий звіт з оцінки прогресу досягнення ЦСР 8 в Україні, національну доповідь «ЦСР для дітей України». У 2020 р. Україна презентувала світу Добровільний національний огляд стану досягнення ЦСР, в якому йшлося про прогрес щодо 15 цілей. Основними здобутками стали скорочення бідності, освітня реформа, покращення умов для малого і середнього бізнесу, зростання державної підтримки місцевого та регіонального розвитку. У моніторинговому звіті «Цілі сталого розвитку. Україна, 2020» як досягнуті цілі / такі, що мають високу ймовірність досягнення, зазначені ЦСР 1, ЦСР 3, ЦСР 4, ЦСР 5. Останній моніторинговий звіт було оприлюднено у 2021 р., коли через кризу охорони здоров'я внаслідок пандемії COVID-19 та її наслідки багато індикаторів ЦСР не були досягнуті.

Попри успіхи України в досягненні ЦСР у 2017-2021 рр., з 2022 р. процес імплементації їх значно ускладнився, оскільки під час війни всі ресурси спрямовуються на забезпечення національної безпеки та оборони. Відбувається глибоке порушення базових передумов сталості: руйнується інфраструктура, зростає рівень бідності, ускладнюється доступ до базових послуг, порушуються соціальні зв'язки, поглиблюється деградація навколишнього природного середовища [2, с. 483]. У відповідь на ці виклики у 2023 р. в Україні було створено міжвідомчу робочу групу з питань забезпечення досягнення ЦСР.

З початком війни в Україні відбувся безпрецедентний сплеск вимушеної міграції (за оцінкою уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Д. Лубінця, у 2022-2025 рр. за межі

країни виїхали приблизно 11 млн осіб). Оскільки міграція є невід'ємною частиною сталого розвитку (за підсумковим документом Саміту ООН), вона спричинила значний вплив на реалізацію ЦСР в Україні та появу серед нових національних завдань в умовах війни (затверджених у 2024 р. розпорядженням КМУ «Деякі питання забезпечення досягнення ЦСР в Україні») такого, як 10.7 «Сприяння впорядкованій, безпечній, законній і відповідальній міграції та мобільності людей, зокрема шляхом проведення спланованої і добре керованої міграційної політики». Це актуалізує потребу як у вивченні впливу міграційних процесів на можливості реалізації ЦСР в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення економіки, так і в аналізі проблем, що виникли.

Аналіз останніх досліджень. Питання просування України шляхом сталого розвитку стали предметом наукових досліджень Ю. Карпенка, К. Костюк [2], В. Свердлова, О. Стороженко [2], Ю. Боковикової [3], О. Тарасюка [4], науковців ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» [5] та інших авторів. Водночас вивченню міграційних процесів, що є як рушієм, так і наслідком реалізації ЦСР, присвятили свої праці і зарубіжні (E. Boyd, A. Fábos, D. Jolivet, G. Neville [6], W. N. Adger, S. Fransen [6; 7], W. C. Clark, R. Safrade Campos [7], A. Kwilinski, D. Pudryk [8]), і вітчизняні дослідники (В. Ігнатишин, А. Лех-Дебера [9], Е. Лібанова [10], В. Македон, О. Малиновська [11], О. Мульська [12], В. Панченко, І. Приходько, Н. Резнікова та ін.). У [6] доводиться необхідність урахування міграційних процесів у плануванні сталого розвитку, зважаючи на їхню трансформаційну роль [6, с. 440]. Е.-М. Prada підтверджує наявність двостороннього зв'язку між міграцією та ЦСР: міграція не тільки може впливати на досягнення сталого розвитку, але й сама залежить від того, якою мірою досягаються ЦСР [13, с. 28]. Дослідження [7], проведене на стику міграційних розвідок, демографії та сталого розвитку, акцентує на наслідках міграційних процесів для суспільства, включно з такими суспільними результатами, як нерівність, екологічні причини та наслідки вимушеного переміщення, процеси культурної конвергенції. Акцент на вивченні ролі та потенціалу міграційного капіталу для розвитку економіки знаходимо в працях А. Гайдуцького [14], М. Біль [15], Р. Лупака [16], Л. Цимбал [17], О. Шепель, А. Bernard, F. Perales [18], L. Van Praag [19] та ін. Утім, оцінюючи доробок науковців, можна стверджувати, що недостатньо уваги приділено вивченню міграції як вагомого чинника в досягненні ЦСР. Тому необхідні подальші дослідження впливу міграційних процесів і міграційного капіталу на умови та потенційні можливості досягнення ЦСР в Україні як під час війни, так і повоєнної відбудови економіки країни.

Метою статті є дослідження особливостей імплементації ЦСР в Україні крізь призму міграційних процесів, визначення основних викликів унаслідок міграції населення, а також можливостей залучення міграційного капіталу в сталий розвиток економіки.

Основні результати дослідження. Міграція в глобалізованому світі є вагомим чинником розвитку економіки, адже міграційні процеси охоплюють всі країни світу, спричиняючи соціально-економічні, демографічні та політичні трансформації. Більшість наукових досліджень присвячено впливу міграції на економіку та соціальну сферу країн-реципієнтів, тоді як не менш значний вплив відчують країни-донори через скорочення економічно активних трудових ресурсів, зростання демографічного навантаження та зниження рівня інноваційної активності.

Трудова міграція з України в довоєнний період кардинально відрізняється від вимушеної воєнної міграції:

- за спонукальними мотивами: якщо трудова міграція зорієнтована на покращення добробуту мігрантів та їхніх родин, заробляння коштів для реалізації підприємницьких ідей, отримання вищої якості освіти та охорони здоров'я, то воєнна міграція викликана потребою в захисті від воєнних дій і загроз, збереженні життя членів родини, пошуках безпечного притулку, ухилянні від мобілізації;
- за статеві-віковим складом мігрантів: у довоєнний період більшість українських трудових мігрантів становили особи молодого працездатного віку (15-40 років), натомість війна підштовхнула до пошуку захисту за межами країни молодих жінок з дітьми (87% членів родин, які виїхали з України; за даними Євростату, після 2022 р. до країн-членів ЄС виїхало до 1,4 млн дітей), а також молодь – для уникнення мобілізації, отримання освіти й подальшого працевлаштування (за 2022 р. кількість українців в іноземних закладах вищої освіти зросла на 47%);
- за освітнім рівнем мігрантів: серед трудових мігрантів переважали особи із професійно-технічною чи середньою освітою, тоді як воєнна міграція супроводжувалася «вимиванням» інтелектуального потенціалу країни внаслідок виїзду працездатного населення з вищою та середньою спеціальною освітою, висококваліфікованих фахівців, зокрема й під час релокації бізнесу за кордон;
- за професійним складом мігрантів: трудова міграція українців була зорієнтована на зайнятість у сфері будівництва (39% мігрантів) та роботу в

домогосподарствах (переважно жінок). Щодо вимушеної міграції, то опитування UNHCR Ukraine серед українських біженців, проведене в дев'яти європейських країнах, виявило головні сфери зайнятості: роздрібна торгівля (15%), освіта (14%), охорона здоров'я (9%) [20];

- за вибором країни-реципієнта: до війни приблизно 10 млн вихідців з України працювали за кордоном (5 млн – емігранти, 5 млн – українська діаспора) у більш як 50 країнах світу [14, с. 23]. Трудові мігранти працевлаштовувалися переважно в росії та європейських країнах, суттєву частку становила сезонна міграція в прикордонні країни (Польща, Угорщина, Чехія, Естонія, Фінляндія) на сільськогосподарські роботи. Потік вимушених переселенців з початком війни спрямовувався в країни Європи: на листопад 2022 р. UNHCR Ukraine зареєструвало 7 867,2 тис. біженців з України в усій Європі, з яких 4 751,1 тис. – у програмі тимчасового захисту ЄС або аналогічних національних програмах [20]. Протягом 2022-2025 рр. деякі мігранти неодноразово змінювали країну перебування в пошуках кращих умов проживання, працевлаштування, фінансової підтримки, мовної адаптації. За даними ОЕСР, у червні 2025 р. у країнах-членах ОЕСР проживало 5,1 млн переміщених осіб з України, яким було надано тимчасовий захист, міжнародний захист або інші форми перебування, пов'язані із ситуацією в Україні. До першої п'ятірки країн за кількістю вимушених мігрантів з України входять Німеччина (1 217,7 тис.), Польща (994,2 тис.), Чехія (374,3 тис.), Канада (298,1 тис.), США (290 тис.) [21].

Отже, війна стала тригером міграційних процесів в Україні та її перетворення на країну-донора. Такі кардинальні зміни не могли не вплинути на просування України шляхом сталого розвитку. Звіт «Sustainable Development Report» демонструє оцінку руху кожної країни в досягненні ЦСР через Індекс сталого розвитку SDG та її ранг у сукупності країн-учасниць обстеження. У табл. 1 наведено показники першої десятки країн та України за Індексом SDG у 2016, 2021 та 2025 рр. Очевидно, що розташування представлених країн у рейтингу не є стабільним через значні відмінності в прогресі щодо імплементації ЦСР.

Таблиця 1

Країни за Індексом сталого розвитку SDG у 2016, 2021 та 2025 рр.

Ранг	Індекс SDG, 2016 р.		Індекс SDG, 2021 р.		Індекс SDG, 2025 р.	
	країна	оцінка (149 країн)	країна	оцінка (165 країн)	країна	оцінка (193 країни)
1	Швеція	84,5	Фінляндія	85,9	Німеччина	87,0
2	Данія	83,9	Швеція	85,6	Фінляндія	85,7
3	Норвегія	81,3	Данія	84,9	Швеція	85,3
4	Фінляндія	81,0	Німеччина	82,5	Австрія	83,7
5	Швейцарія	80,9	Бельгія	82,2	Франція	83,1
6	Німеччина	80,5	Австрія	82,1	Норвегія	83,0
7	Австрія	79,1	Норвегія	82,0	Данія	82,7
8	Нідерланди	78,9	Франція	81,7	Хорватія	82,4
9	Ісландія	78,4	Словенія	81,6	Польща	82,1
10	Велика Британія	78,1	Естонія	81,6	Чехія	81,9
...	Україна	66,4/46	Україна	75,5/36	Україна	75,7/42

Джерело: складено за даними [22].

У 2025 р. Україна зайняла в рейтингу за Індексом SDG 42 місце з показником 75,7, піднявшись із 46 місця з показником 66,4 у 2016 р., однак утративши досягнуті позиції (36 місце) у рейтингу довоєнного 2021 р. Водночас позитивна тенденція щодо досягнення ЦСР чи її утримання на досягнутому рівні спостерігається лише стосовно ЦСР 10, а зниження рівня – ЦСР 14. Стагнація характеризує реалізацію національних завдань з досягнення семи ЦСР: ЦСР 2, ЦСР 4, ЦСР 7, ЦСР 8, ЦСР 11, ЦСР 12, ЦСР 13, ЦСР 15. Помірне покращення зазначене в досягненні шести ЦСР: ЦСР 3, ЦСР 5, ЦСР 6, ЦСР 9, ЦСР 16, ЦСР 17.

Міграція з України під час повномасштабної війни у 2022-2025 рр. обумовила виникнення різних викликів і загроз у досягненні ЦСР, головно тих, які пов'язані з розвитком людського капіталу, спричинивши як позитивні, так і негативні зрушення. Розглянемо ЦСР, які визнаються в цьому контексті Міжнародною організацією з міграції (МОМ) серед пріоритетних для України.

ЦСР 1 «Подолання бідності». За даними Світового банку, у довоєнний період (2021 р.) рівень бідності в Україні становив 5,5%; протягом 2022-2025 рр. він зріс з 24,1% до 36,9% (коефіцієнт Джині, що відображає нерівність доходів, збільшився за цей до 0,50) [23] на тлі вимушених міграційних процесів і наслідків війни: скорочення загальної чисельності населення, зокрема економічно активного населення – платників податків і соціальних внесків, зростання частки пенсіонерів та осіб з інвалідністю, зменшення обсягів ВВП, зростання вартості житлово-комунальних послуг та інфляції. Зважаючи на переважання економічних мотивів трудової міграції, її позитивним наслідком є покращення добробуту як безпосередньо трудових мігрантів, так і членів їхніх домогосподарств у країні походження. Завдяки надходженню грошових переказів з-за кордону родини отримують можливість долати бідність, покращувати задоволення своїх базових потреб (у харчуванні, медичному обслуговуванні, освіті, умовах проживання тощо).

Завдяки трансфертам грошових переказів трудових мігрантів формується міграційний капітал у фінансовій формі як складова міжнародного ринку капіталу [12; 14; 15]. На нашу думку, некоректним є твердження, що «міграційний капітал – це частка трудових ресурсів певної країни, які знаходяться на роботі за її кордонами, не проживають на ній довгий період та часто використовують грошові перекази для того, щоб допомогти родичам, які залишилися на батьківщині» [17, с.17], оскільки це радше є характеристикою трудових мігрантів, а міграційний капітал у фінансовій формі варто розглядати як частину фінансових ресурсів, що надходять через трансферти грошових переказів від мігрантів на батьківщину. В умовах війни джерелом міграційного капіталу стала частина коштів фінансової / соціальної / гуманітарної допомоги, яку отримують вимушені переселенці від міжнародних організацій (UNHCR, UNICEF, МОМ, Міжнародний комітет Червоного Хреста та ін.) чи урядів країн перебування та спрямовують на батьківщину для підтримки

життєдіяльності своїх домогосподарств. Тенденція зростання обсягів грошових переказів в Україну (максимум у 2021 р. – 14 019 млн дол. США) під час війни змінилася на протилежну: грошові перекази скоротилися до 7 314 млн дол. США у 2025 р. [24], однак залишаються вагомим засобом покращення добробуту українських родин. За даними Світового банку, рівень отриманих переказів у 2024 р. становив 6,3% ВВП України [25].

Подолання бідності потребує передусім розвитку економіки країни, що в умовах війни стикається з багатьма перешкодами, однак нині реалізації ЦСР 1 сприятиме: (1) легалізація ринку праці, встановлення мінімальної заробітної плати на рівні, не нижчому за реальний прожитковий мінімум, стимулювання неактивного населення, включно з мігрантами, до підприємництва на території України; (2) спрощення процедур легалізації, гарантування безпечності та здешевлення грошових переказів від мігрантів в Україну через електронний банкінг, міжнародні платіжні системи; спонування до інвестиційного використання грошових переказів: «міграційні трансферти як інвестиції у сферу інновацій, R&D, науки й освіти призводять до створення доданої вартості у високотехнологічних галузях, зростання рівня комерціалізації наукових розробок і трансферту технологій» [12, с.198]; (3) адресна підтримка вразливих верст населення шляхом залучення коштів української діаспори, міжнародних партнерів, міст-побратимів тощо; (4) використання можливостей допомоги малозабезпеченим родинам, особливо на прифронтових територіях, у натуральній формі шляхом долучення суб'єктів бізнесу, волонтерських і громадських організацій та ін.

ЦСР 3 «Міцне здоров'я і благополуччя». До війни значна частина грошових переказів трудових мігрантів спрямовувалася на покриття витрат на медичні послуги, а отже, сприяла покращенню здоров'я населення країни. Міграція під час війни, за результатами опитування UNHCR Ukraine, характеризується тотальним домінуванням молоді: лише 13% – мігранти віком понад 60 років. У результаті міграційних процесів і воєнних дій зріс рівень смертності та знизилася середня тривалість життя в країні. Проблема зростання частки осіб похилого віку (за даними Опендатабот, у 2025 р. в Україні налічувалося 10 331,4 тис. пенсіонерів), які мають підвищені запити щодо медичних послуг, посилилася проблемою медичного обслуговування військових на фронті та дедалі більшого потоку осіб з інвалідністю, які потребують реабілітації. Період війни загострив проблему забезпечення ментального та психічного здоров'я, стресостійкості різних вікових верств і професійних груп населення. Але ще до війни до країн-членів ОЕСР виїхало 13 тис. лікарів та 23,9 тис. медсестер-трудова мігрантів [21] (молодих і найбільш перспективних), а з початком війни до них додалися вимушені мігранти. Як наслідок, виник ефект старіння лікарів і медичного персоналу, знизилася якість медичних послуг, виникли труднощі в отриманні їх у різних регіонах України через пошкодження закладів охорони здоров'я або нестачу

медичного персоналу. Для просування в досягненні ЦСР 3 важливим є: (1) оновлення сфери охорони здоров'я на засадах резильєнтності, гуманізму, орієнтованості на пацієнтів; викоринення системної корупції, яка ускладнює рівноправний доступ українців до медичних послуг; (2) забезпечення доступності та сталого рівня надання медичних послуг для різних категорій населення (з огляду на місця перебування) шляхом формування мобільних амбулаторій / бригад, які працюють за графіком, у різних населених пунктах; (3) активна ІТ-трансформація у сфері охорони здоров'я: імплементація ІТ-технологій та мобільних застосунків у створення механізмів комунікації, консультування онлайн / телемедицини, транспортування, скерування хворих; (4) боротьба з фальсифікацією ліків шляхом налагодження системи моніторингу обігу лікарських препаратів; забезпечення територіальної та фінансової доступності якісної фармацевтичної продукції, вакцин для імунізації всіх вікових груп населення згідно з Календарем профілактичних щеплень; (5) залучення інвестицій (грошові перекази мігрантів, кошти діаспори, місцевих територіальних громад і мешканців, міжнародних організацій, благодійних фондів, інші альтернативні джерела фінансових ресурсів) у відбудову та модернізацію медичної інфраструктури, особливо в постраждалих від війни регіонах; (6) створення привабливого середовища для утримання медичних працівників: гарантування безпечних і комфортних умов праці, оновлення парку устаткування, забезпечення конкурентоспроможної оплати праці та можливостей для професійного зростання / навчання за програмами, зокрема у сферах фізичної реабілітації та забезпечення ментального здоров'я; (7) пошук моделей стимулювання розвитку приватного медичного бізнесу в повоєнний період (передусім на деокупованих територіях) та ін.

ЦСР 4 «Якісна освіта». Протягом кількох довоєнних років спостерігалось зростання міграційних потоків молоді для навчання в зарубіжних, переважно європейських, закладах вищої освіти з орієнтацією на набуття якісної освіти, прогресивних умінь і навичок і подальше працевлаштування за межами України. Результати досліджень показують, що країни, які мають кращі результати в досягненні ЦСР, також мають вищу якість освітніх систем, що дає їм змогу залучати більше інтелектуального капіталу [8, с. 116]. Водночас трудова міграція сприяла розвитку вітчизняного ринку освітніх послуг, оскільки значна частина переказів мігрантів в Україну інвестувалася в освіту. З 2022 р. можливість навчатися за кордоном і для цього виїхати з країни та уникнути мобілізації стала головним мотивом міграції підлітків і молоді чоловічої статі. Розповсюдженими стали такі негативні тенденції: закриття шкіл через малу кількість школярів, руйнування матеріально-технічної бази закладів освіти, труднощі в організації якісного й безпечного очного освітнього процесу, посилення гендерної нерівності серед учителів через вступ чоловіків до лав захисників країни. У 2025 р. за межами України перебувало понад 2 млн українських школярів, в інститутах та університетах навчалось

приблизно 115 тис. українських студентів. Така ситуація не є однозначною. По-перше, здобуття якісної освіти за кордоном підвищує конкурентоспроможність робочої сили в разі повернення мігрантів в Україну для відбудови економіки та застосування набутих знань і навичок. Тоді можемо говорити про формування міграційного капіталу в інтелектуальній формі, що корелює з розумінням міграційного капіталу як «сукупності загальних та специфічних знань, навичок та ресурсів, які накопичуються через життєвий досвід міграції» [18, с. 829, 835]. По-друге, зменшення чисельності абітурієнтів у вітчизняних закладах освіти розширює можливості вступу для тих, хто перебуває в Україні. По-третє, посилення конкуренції між вітчизняними закладами освіти, а також між зарубіжними та вітчизняними закладами освіти спонукає останні до створення нових освітніх програм, підвищення рівня освітніх послуг, залучення зарубіжних викладачів, посилення практикоорієнтованості навчання, розвитку мобільності здобувачів, включно з міжнародною. Крім того, швидка цифровізація у сфері освіти дала змогу використовувати різноманітні освітні платформи, курси, інші навчальні ресурси для неформальної освіти, задоволення особистих освітніх потреб у будь-який час у дистанційній формі. А це своєю чергою стало каталізатором формування в здобувачів освіти під час війни громадянських компетентностей: поваги до прав людини, нетерпимості до корупції та дискримінації, культури доброчесності, участі у волонтерському русі. Перехід до дистанційного навчання уможливив організації безпечного освітнього процесу під час війни, блекаутів і загроз обстрілів. 360 тис. українських школярів за кордоном навчаються дистанційно в українських школах, студенти – в українських закладах вищої освіти.

Реалізації ЦСР 4 сприятимуть заходи, які, з одного боку, стримають освітню міграцію, стимулюватимуть абітурієнтів до вибору вітчизняних закладів освіти та працевлаштування в Україні, а з другого, – дадуть змогу забезпечити належну підготовку трудових ресурсів для повоєнного відновлення економіки країни: (1) підвищення конкурентоспроможності національної системи вищої освіти та якості освітніх послуг через практикоорієнтованість, використання зарубіжного досвіду поширення стартап-культури серед молоді; (2) запровадження цифрових технологій в освіті та науці, розвиток співпраці вітчизняних закладів освіти із зарубіжними, інтеграція їх у міжнародне освітнє та наукове середовище для здійснення освітньої та наукової діяльності; (3) створення умов для безпечного провадження освітнього процесу (навчальні аудиторії в укриттях, підземні школи, розвиток дистанційного навчання); (4) державне замовлення (бюджетні місця) на підготовку дефіцитних (унаслідок міграції населення, загибелі під час воєнних дій та обстрілів тощо) на сучасному ринку праці фахівців; (5) стимулювання вступу абітурієнтів з високим рівнем підготовки до вітчизняних закладів вищої освіти шляхом надання грантів на навчання, податкових знижок, компенсації вартості контрактного навчання для студентів-дітей

захисників / ветеранів, а також підвищення стипендій; (б) інклюзивна трансформація освітнього процесу в закладах освіти для забезпечення доступу до освіти дітей / осіб з інвалідністю та особливими потребами та ін.

Завершення війни в Україні спричинить наявність нових різноспрямованих міграційних потоків: (а) повернення вимушених мігрантів на батьківщину (частка українців, що висловлюють такі наміри, з кожним роком скорочується (за оптимістичним прогнозом – 47%); (б) виїзд із країни працездатного населення для об'єднання родин за кордоном; (в) виїзд із країни молоді, яка не бачитиме перспектив для розвитку та гідних умов життя в повоєнній Україні. Тому реалізація ЦСР потребує активної державної політики щодо наявних і потенційних мігрантів за такими напрямками:

Створення умов для повернення вимушених мігрантів в Україну після війни з акцентом на повернення жінок з дітьми, перспективної молоді, кваліфікованих фахівців. Цінним ресурсом є здобуті за час перебування в інших країнах знання та вміння, налагоджені соціальні та ділові зв'язки, повернення збагачених новим досвідом людей на батьківщину [11, с. 85]. Найвищий рівень зайнятості переміщених українців спостерігається в таких країнах-членах ОЕСР, як Польща (78%), Литва (72%), Велика Британія (69%), Швеція (66%), Данія (62%), США (61%) [21]. Репатріація їх буде залежати від надання гарантій безпеки, забезпечення житлом (відшкодування втрат житла та майна), можливостей професійної зайнятості, наявності якісних робочих місць, відновлення соціальних зв'язків, державної підтримки (законодавчої, фіскальної, фінансово-кредитної). Важливим є використання досвіду інших країн у створенні програм реінтеграції мігрантів; залучення інвестиційних ресурсів мігрантів / діаспори в економіку, реалізацію стартап-проектів і розвиток бізнесу мігрантів на території країни.

2. Утримання в Україні трудових ресурсів, необхідних для відновлення економіки, особливо висококваліфікованих фахівців, здатних продукувати інновації, запроваджувати цифрові технології та налагоджувати виробництво орієнтованої на експорт інноваційної продукції з високим рівнем доданої вартості. Розширення інклюзивних освітніх можливостей та розвиток освітньо-наукової інфраструктури (тренінги, професійні курси, сертифіковані програми, онлайн-симулятори, бізнес-інкубатори, стартап-екосистеми, освітньо-науково-виробничі кластери, наукові парки тощо).

3. Співпраця з діаспорою, міжнародними організаціями та країнами перебування українських мігрантів для відслідковування руху міграційних потоків; легалізація тимчасового місцезнаходження та працевлаштування мігрантів; гарантування захисту їхніх прав і соціального забезпечення, доступності освітніх і медичних послуг; надання правової, економічної та фінансової допомоги; створення інформаційних систем щодо програм добровільного повернення до України. Це особливо важливо тепер, коли країни перебування українських мігрантів переглядають свої політики щодо їхнього

тимчасового захисту, підтримки та доступу до ринку праці. Доцільно залучати накопичений під час війни досвід міжнародної співпраці стосовно супроводу міграційних потоків для розвитку консульських, телекомунікаційних та освітніх послуг, міжнародних платіжних систем, транспортної інфраструктури. Зазначене перебуває в контексті ЦСР 17.

4. Активна робота з потенційними мігрантами щодо підвищення рівня їхніх мовних компетентностей, обізнаності з умовами навчання / працевлаштування в різних країнах та особливостями фіскального навантаження, створення стимулів та мотивації для подальшого повернення для працевлаштування в Україні.

Висновки. Міграція є невід'ємною частиною сталого розвитку, викликаючи демографічні, економічні та соціально-політичні наслідки. Водночас трудова міграція суттєво відрізняється від вимушеної воєнної за спонукальними мотивами, статево-віковим і професійним складом, освітнім рівнем мігрантів, за вибором країни-реципієнта. Активізація міграційних процесів в Україні з початком війни спричинила перетворення її на велику країну-донора, обумовила виникнення різних викликів у досягненні ЦСР, насамперед тих, які пов'язані з розвитком людського капіталу, та потребу вирішення нових національних завдань. Дослідження впливу міграційних процесів та особливостей реалізації ЦСР 1, ЦСР 3, ЦСР 4 в Україні в довоєнний період, в умовах поширення трудової та освітньої міграції населення, та в умовах вимушеної воєнної міграції дало змогу виявити кардинальні зміни характеру міграційних потоків, їхні наслідки, виклики для економіки та запропонувати заходи з реалізації досліджуваних ЦСР в сучасних умовах. Водночас вагома роль у сталому розвитку економіки належить міграційному капіталу як у фінансовій, так і в інтелектуальній формі. Завершення війни в Україні викличе нові різноспрямовані міграційні потоки: повернення вимушених мігрантів на батьківщину; виїзд із країни працездатного населення для об'єднання родин за кордоном; виїзд із країни молоді, яка не побачить перспектив для життя в повоєнній Україні. Для досягнення ЦСР обґрунтовано необхідність спрямування державної політики щодо як наявних, так і потенційних мігрантів за такими напрямками: створення умов для повернення вимушених мігрантів в Україну; утримання в Україні трудових ресурсів, необхідних для відновлення економіки; співпраця з діаспорою, міжнародними організаціями, країнами перебування українських мігрантів; активна робота з потенційними мігрантами.

Подальших досліджень потребують шляхи досягнення в Україні ЦСР 8 як передумови репатріації українських мігрантів, а також роль соціальної форми міграційного капіталу в досягненні ЦСР 5 та ЦСР 10.

Список використаних джерел

1. *Цілі сталого розвитку: Україна*. Національна доповідь. К: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 176 с. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>

2. Стороженко О. О., Костюк В. А., Костюк К. Д. Сталий розвиток у контексті воєнного часу: проблематика та шляхи забезпечення. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 3(54). С. 482-485. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-54-72>

3. Боковикова Ю. В. Питання реалізації цілей сталого розвитку в умовах сучасності. *Державне будівництво*. 2023. №. 1(33). С. 61-71. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-1-06>

4. Тарасюк О. В. Теоретичні засади формування концепції сталого розвитку та її практична реалізація на сучасному етапі розвитку суспільства. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 1(111). С. 51-63. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2025-1\(111\)-51-63](https://doi.org/10.26642/ema-2025-1(111)-51-63)

5. Цілі сталого розвитку для України: регіональний вимір: аналіт. доповідь / наук. ред. І. З. Сторонянська. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2018. 90 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20180702.pdf>

6. Adger W. N., Boyd E., Fábos A., Fransen S., Jolivet D., Neville G. et al. Migration transforms the conditions for the achievement of the Sustainable Development Goals. *The Lancet Planetary Health*. 2019. Vol. 3(11). Pp. 440-442. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(19\)30213-X](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(19)30213-X)

7. Adger W. N., Fransen S., Safrade Campos R., Clark W. C. Migration and sustainable development. *PNAS*. 2024. Vol. 121(3). DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.2206193121>

8. Pudryk D., Kwilinski A., Lyulyov O., Pimonenko T. Towards Achieving Sustainable Development: Interactions between Migration and Education. *Forum Scientiae Oeconomia*. 2023. Vol. 11(1). Pp. 113-131. DOI: https://doi.org/10.23762/FSO_VOL11_NO1_6

9. Лех-Дебера А. Міграційні потоки з України: економічні та демографічні виклики. *Економіка та суспільство*. 2025. № 72. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-168>

10. Лібанова Е. М. «Воєнна міграція» з України: проблеми та перспективи розвитку. *Український географічний журнал*. 2024. № 4. С. 3-11. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.04.003>

11. Малиновська О. Міграція як виклик, джерело та інструмент індивідуальної та суспільної стійкості. *Demography and Social Economy*. 2025. № 4(62). С. 79-96. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2025.04.079>

12. Мульська О. П. *Міграційні процеси & економічне зростання: теорія каузальності та практика ефективного управління*: монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2022. 472 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220004.pdf>

13. Prada E. M. The Relationship Between Sustainable Development Goals and Migration. An EU-28 Perspective. *Journal of Social and Economic Statistics*. 2020. Vol. 9(1). Pp. 28-45. DOI: <https://doi.org/10.2478/jses-2020-0004>

14. Гайдуцький А. П. Соціально-економічні механізми повернення українських мігрантів і діаспори в Україну. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 9. С. 22-27. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.9.22>

15. Біль М. М. *Ефективне використання міграційного капіталу України в умовах високої мобільності населення*: наук. аналіт. записка. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2018. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/e20180801.pdf>

16. Лупак Р. Л., Мульська О. П., Мульський В. Я. Модель розвитку ринку міграційного капіталу: теоретико-концептуальний підхід. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2024. № 75. С. 20-26.

17. Цимбал Л. І., Біла Ю. В. Міграційний капітал України: ресурсний вимір та можливості управління. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. № 27. С. 16-22. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.27-3>

18. Bernard A., Perales F. The intergenerational transmission of migration capital: The role of family migration history and lived migration experiences. *Demographic Research*. 2024. Vol. 50. Pp. 827-870. DOI: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2024.50.29>

19. Van Praag L. Constructing migrant capital in Belgium: migrants' views on the translation of capital types across fields and time. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2025. Vol. 51(7). Pp. 1875-1891. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2024.2381704>

20. Міхеєва О., Серета В., Куземська Л. Вимушене переміщення українців під час війни: закономірності внутрішньої та зовнішньої міграції (2014-2022 роки). *Геополітичні наслідки імперських прагнень Росії. Російсько-українська війна*. Том 2. Бостон: Academic Studies Press, 2024. (с. 204-229). URL: https://www.researchgate.net/publication/379732776_Vi_musene_peremisenna_ukrainciv_pid_cas_vijni_zakonomi_rnosti_vnutrisnoi_ta_zovnisnoi_migracii_2014-2022_roki

21. *International Migration Outlook 2025*. Paris: OECD Publishing, 2025. DOI: <https://doi.org/10.1787/ae26c893-en>

22. Rankings. *Sustainable Development Report: Website*. 2025. URL: <https://dashboards.sdgindex.org/rankings>

23. Дослухаючись до громадян України: опитування. *World Bank Group: Website*. 08.10.2025. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/brief/listening-to-citizens-of-ukraine-survey>

24. Грошові перекази в Україну. *Мінфін*: сайт. 2025. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer>

25. Ukraine. *World Bank Group: Website*. 2025. URL: <https://data.worldbank.org/country/ukraine?locale=uk>

References

1. *Tsili staloho rozvytku: Ukraina*. Natsional'na dopovid' [Sustainable Development Goals: Ukraine. National report] (2017). Kyiv: Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf> [in Ukrainian].

2. Storozhenko, O. O., Kostyuk, V. A., & Kostyuk, K. D. (2025). Stalyy rozvytok u konteksti voyennoho chasu: problematyka ta shlyakhy zabezpechennya [Sustainable development in the context of wartime: problems and ways of ensuring it]. *Stalyy rozvytok ekonomiky – Sustainable economic development*, 3(54), 482-485. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-54-72> [in Ukrainian].
3. Bokovykova, Yu. V. (2023). Pytannya realizatsiyi tsiley staloho rozvytku v umovakh suchasnosti [Issues of implementing sustainable development goals in the current context]. *Derzhavne budivnytstvo – State Formation*, 1(33), 61-71. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-1-06> [in Ukrainian].
4. Tarasyuk, O. V. (2025). Teoretychni zasady formuvannya kontseptsiyi staloho rozvytku ta yiyi praktychna realizatsiya na suchasnomu etapi rozvytku suspil'stva [Theoretical foundations of the formation of the concept of sustainable development and its practical implementation at the current stage of social development]. *Ekonomika, upravlinnya ta administruvannya – Economics, management and administration*, 1(111), 51-63. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2025-1\(111\)-51-63](https://doi.org/10.26642/ema-2025-1(111)-51-63) [in Ukrainian].
5. Storonyanska, I. Z. (Ed.) (2018). *Tsili staloho rozvytku dlya Ukrayiny: rehional'nyy vymir [Sustainable Development Goals for Ukraine: Regional Dimension]*. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. (Series «Problems of Regional Development»). Retrieved from <https://ird.gov.ua/irdp/p20180702.pdf> [in Ukrainian].
6. Adger, W. N., Boyd, E., Fábos, A., Fransen, S., Jolivet, D., & Neville, G., et al. (2019). Migration transforms the conditions for the achievement of the Sustainable Development Goals. *The Lancet Planetary Health*, 3(11), 440-442. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(19\)30213-X](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(19)30213-X)
7. Adger, W. N., Fransen, S., Safrade Campos, R., & Clark, W. C. (2024). Migration and sustainable development. *PNAS*, 121(3). DOI: <https://doi.org/10.1073/pnas.2206193121>
8. Pudryk, D., Kwilinski, A., Lyulyov, O., & Pimonenko, T. (2023). Towards Achieving Sustainable Development: Interactions between Migration and Education. *Forum Scientiae Oeconomia*, 11(1), 113-131. DOI: https://doi.org/10.23762/FSO_VOL11_NO1_6
9. Lekh-Debera, A. (2025). Migrants'ni potoky z Ukrayiny: ekonomichni ta demografichni vyklyky [Migration flows from Ukraine: economic and demographic challenges]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economy and society*, 72. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-168> [in Ukrainian].
10. Libanova, E. M. (2024). «Voyenna mihratsiya» z Ukrayiny: problemy ta perspektyvy rozvytku [‘War Migration’ From Ukraine: Problems and Development Prospects]. *Ukrayins'kyy heohrafichnyy zhurnal – Ukrainian Geographical Journal*, 4, 3-11. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2024.04.003> [in Ukrainian].
11. Malynovska, O. (2025). Mihratsiya yak vyklyk, dzherele ta instrument indyvidual'noyi ta suspil'noyi stiykosti [Migration as a Challenge, Source, and Instrument of Individual and Societal Resilience]. *Demography and Social Economy*, 4(62), 79-96. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2025.04.079> [in Ukrainian].
12. Mulska, O. P. (2022). *Mihratsiyini protsesy & ekonomichne zrostannya: teoriya kauzal'nosti ta praktyka efektyvnoho upravlinnya [Migration processes & economic growth: causality theory and effective management practice]*. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. (Series «Problems of Regional Development»). Retrieved from <https://ird.gov.ua/irdp/p20220004.pdf> [in Ukrainian].
13. Prada, E. M. (2020). The Relationship Between Sustainable Development Goals and Migration. An EU-28 Perspective. *Journal of Social and Economic Statistics*, 9(1), 28-45. DOI: <https://doi.org/10.2478/jses-2020-0004>
14. Haydutsky, A. P. (2023). Sotsial'no-ekonomichni mekhanizmy povnennya ukrayins'kykh mihrantiv i diaspory v Ukrayinu [Social and Economic Mechanisms of the Return of the Ukrainian Migrants and Diaspora to Ukraine]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 9, 22-27. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.9.22> [in Ukrainian].
15. Bil, M. M. (2018). *Efektivne vykorystannya mihratsiynoho kapitalu Ukrayiny v umovakh vysokoyi mobil'nosti naseleння [Effective use of Ukraine's migration capital iz conditions of high population mobility]*: Scientific-analytical note. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. Retrieved from <https://ird.gov.ua/irdp/e20180801.pdf> [in Ukrainian].
16. Lupak, R. L., Mulska, O. P., & Mulsky, V. Ya. (2024). Model'rozvytku rynku mihratsiynoho kapitalu: teoretyko-kontseptual'nyy pidkhid [Migration capital market development model: theoretical and conceptual approach]. *Visnyk L'vivs'koho torhovel'no-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Herald of Lviv University of Trade and Economics. Economic Sciences*, 75, 20-26. [in Ukrainian].
17. Tsymbal, L. I., & Bila, Yu. V. (2020). Migrants'nyy kapital Ukrayiny: resursnyy vymir ta mozhlyvosti upravlinnya [Migration capital of Ukraine: resource dimension and management capabilities]. *Shkidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnya – Eastern Europe: Economy, Business and Governance*, 27, 16-22. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.27-3> [in Ukrainian].
18. Bernard, A., & Perales, F. (2024). The intergenerational transmission of migration capital: The role of family migration history and lived migration experiences. *Demographic Research*, 50, 827-870. DOI: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2024.50.29>
19. Van Praag, L. (2025). Constructing migrant capital in Belgium: migrants' views on the translation of capital types across fields and time. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 51(7), 1875-1891. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2024.2381704>
20. Mikheyeva, O., Sereda, V., & Kuzemska, L. (2024). Vymushene peremishchennya ukrayintsiv pid chas viyny: zakonmironosti vnutrishn'oyi ta zovnishn'oyi mihratsiyi (2014-2022 roky) [Forced displacement of Ukrainians during the war: patterns of internal and external

migration (2014-2022)]. In *Heopolitychni naslidky impers'kykh prahnen' Rosiyi. Rosiys'ko-ukrayins'ka viyna [Geopolitical consequences of Russia's imperial aspirations. Russo-Ukrainian war]: Vol. 2 (pp. 204-229)*. Boston: Academic Studies Press. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/379732776_Vimusene_peremisenna_ukrainsiv_pid_cas_vijni_zakonomi_rnosti_vnutrisnoi_ta_zovnisnoi_migracii_2014-2022_roki [in Ukrainian].

21. *International Migration Outlook 2025* (2025). Paris: OECD Publishing. DOI <https://doi.org/10.1787/ae26c893-en>

22. Rankings (2025). *Sustainable Development Report: Website*. Retrieved from <https://dashboards.sdindex.org/rankings>

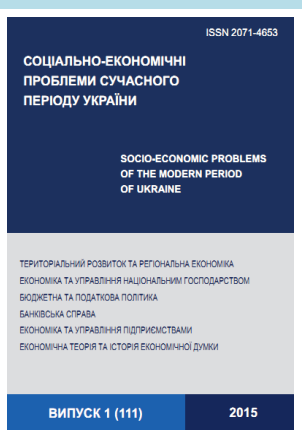
23. Dosluhayuchys' do hromadyan Ukrayiny: opytuvannya [Listening to Ukrainian citizens: survey] (2025, Oct 08). *World Bank Group: Website*. Retrieved from <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/brief/listening-to-citizens-of-ukraine-survey> [in Ukrainian].

24. Hroshovi perekazy v Ukrayinu [Money transfers to Ukraine] (2025). *Minfin: Website*. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer> [in Ukrainian].

25. Ukraine (2025). *World Bank Group: Website*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/country/ukraine?locale=uk>

Надійшло 18.11.2025 р.

Proceedings of the "SOCIO-ECONOMIC PROBLEMS OF THE MODERN PERIOD OF UKRAINE"

Proceedings of the "Socio-economic problems of the modern period of Ukraine" is a specialized scientific-practical edition based National Academy of Sciences of Ukraine and the Institute for regional studies of NAS of Ukraine.

The book highlights the results of studies of institutional and socio-economic problems of development of Ukraine at the macro, meso and micro levels, encouraging to published authors who carry out research work in various sectors of the economy.

The book "Socio-economic problems of the modern period of Ukraine" is included in the List of scientific professional publications of Ukraine in the field of economic sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated by 11.07.2016 №820).

The journal is included in the international scientometric database Index Copernicus, Poland - with 2014.

Site collection: www.zbirnyk.ird.gov.ua